

Yleisten kirjastojen tilastojen käsitteet

Alla määritellään aakkosjärjestyksessä ne käsitteet, joita on käytetty tietokannan taulukoissa, taulukoiden otsikoissa ja tunnusluvuissa sekä mitä tarkoitetaan eri aluejaoilla.

Asukkaita

Asukasmäärä tilastointivuoden alussa 1.1.

Aukiolotunnit

Aukioloajaksi lasketaan aika, jolloin kirjaston palkkaama henkilökuntaa on paikalla palvelemissa asiakkaita. Omatoimikirjaston aukioloajaksi lasketaan aika, jolloin kirjasto tai sen osa on auki, mutta paikalla ei ole kirjaston palkkaamaa henkilökuntaa. Omatoimikirjaston aukioloajaksi ei katsota sellaista aikaa, jolloin asiakaspalvelu on suljettu, mutta kirjaston palkkaamaa henkilökuntaa on paikalla.

Aukioloajat tallennetaan kolmeen erilliseen kohtaan:

1. aukioloaika, jolloin kirjaston henkilökuntaa on paikalla,
2. omatoimikirjaston aukioloaika, jolloin kirjaston henkilökuntaa ei ole paikalla ja sisäänkäynti tapahtuu esim. kirjastokortin tai ovikoodin avulla
3. aukioloaika yhteensä.

Celian cd-levyjen lainat

Tilastoihin kerätään tiedot niiden Celian (www.celia.fi) cd-levyjen lainoista, jotka kirjasto lainaa asiakkailleen. Luku lasketaan mukaan lainojen kokonaismäärään.

E-aineistot

E-aineistoiksi lasketaan digitaalisessa muodossa olevat aineistot. E-aineistojen osalta tilastoidaan vain maksullisia aineistoja. E-aineistot tilastoidaan erillisinä eikä niitä koskevia tietoja lisätä muuta kirjastoaineistoa koskevien lainausten, hankintojen tai kokoelmien joukkoon.

E-aineiston hankintakulut

E-aineiston hankintakuluihin lasketaan digitaalisen ja verkkoaineiston hankinta- ja lisenssimaksut ja/tai tietokantojen sekä sisältötuotteiden käyttöoikeusmaksut tai kertakaikkiset korvaukset.

E-kirjat

E-kirjoiksi lasketaan digitaalisessa muodossa olevat kirjat, myös e-äänikirjat. E-kirjojen osalta tilastoidaan niiden lainaukset (=käyttökerrat), hankinnat ja kokoelmat. E-kirjat tilastoidaan erillisinä eikä niitä koskevia tietoja lisätä kirjalainauksen, -hankintojen tai -kokoelmien joukkoon.

E-kirjakokoelma (laskennallinen)

Kunnan koko yhteistyöalueen (esim. kirjastokimpan) käytössä oleva yhteinen e-kirjakokoelma asukasluvulla jaettuna.

E-kirjakokoelma (todellinen)

Kunnan yhteistyöalueen (esim. kirjastokimpan) käytössä olevan e-kirjakokoelman todellinen laajuus. Tässä yhteiskokoelmia ei jaeta asukasluvun suhteessa, vaan ilmoitetaan kunnittain koko yhteistyöalueen yhteisten lisenssien määrä. Kunta lisää mahdolliset kunnan yksin hankkimien e- ja äänikirjojen lisenssit.

Fyysiset käynnit

Fyysisten kirjastokäyntien laskenta tapahtuu toimipisteittäin automaattisella laskijalla tai otantalaskennalla. Otanta tehdään vähintään kuusi kertaa vuodessa, siis joka toinen kuukausi, viikonpäivää vaihdellen. Saatu summa jaetaan otantakertojen määrällä ja kerrotaan kirjaston vuotuisten aukiolopäivien määrällä. Tuloksena on kokonaiskävijämäärä.

Hankinnat yhteensä

Hankintaa ovat ostot, vaihdot ja lahjoitukset. Aineisto tilastoidaan fyysisinä yksiköinä. Esim. kielikurssi- tai äänikirjapaketti, useamman cd-levyn kotelo tai diakuvakotelo lasketaan yhdeksi aineistoyksiköksi.

Henkilökunnan täydennyskoulutuspäivät

Henkilökunnan täydennyskoulutuspäiviksi lasketaan työnantajan tai jonkun muun koulutuksen järjestäjän työaikana järjestämä sisäinen tai ulkoinen koulutus- tai kehittämistilaisuus. Koulutuksiin osallistuminen etäyhteydellä lasketaan mukaan. Työhön perehdyttämistä ei lasketa täydennyskoulutukseksi.

Neljä tuntia tai alle kestävät koulutustilaisuudet lasketaan puoleksi koulutuspäiväksi. Koulutuspäivien määrä lasketaan yhteen. Esimerkiksi jos kymmenen työntekijää

osallistuu viiteen koulutuspäivään, niin silloin täydennyskoulutuspäiviä on yhteensä 50.

Henkilöstökulut

Henkilöstökuluihin sisällytetään henkilökunnan (myös kiinteistö- ja siivoushenkilökunnan) palkat ja palkkiot, eläkevakuutusmaksut, muut sosiaalivakuutusmaksut ja sivukulut. Kirjaston oman kiinteistö- ja siivoushenkilökunnan palkat ja palkkiot lasketaan tilakustannuksiin. Jos kirjasto ostaa kiinteistö- ja/tai siivouspalveluja joko sisäisenä tai ulkoisena palveluna, sisällytetään ne tilakustannuksiin kokonaisuudessaan.

Eri hallintokuntien yhdistelmäviroista tai toimista tai vastaavista järjestelyistä lasketaan mukaan vain kirjastotyön osuus. Työllisyysvaroin palkattujen henkilöstökuluja ja siviilipalvelusta suorittavien ym. vastaavien korvauksia ei lasketa mukaan.

Henkilötyövuodet

Kirjaston henkilökuntaan ei lasketa kiinteistö- ja siivoushenkilökuntaa. Henkilötyövuodet ilmoitetaan tehtyjen henkilötyövuosien mukaan.

Osa-aikaisten, tuntityötä tekevien ja osa-aikaeläkkeellä olevien vuosittaiset yhteenlasketut työtunnit muunnetaan henkilötyövuosiksi seuraavasti:

- keskimäärin 36,25 ja tunnin viikkotyöajan yhteenlaskettu määrä jaetaan 1700:lla
- keskimäärin 38,25 ja tunnin viikkotyöajan yhteenlaskettu määrä jaetaan 1930:lla

Täyttämättömiä virkoja ja toimia ei lasketa mukaan. Eri hallintokuntien yhdistelmäviroista ja toimista tai vastaavista järjestelyistä lasketaan mukaan vain kirjastotyön osuus. Mikäli kunnilla on yhteisiä virkoja tai kunta ostaa kirjastopalveluja toiselta kunnalta, jaetaan henkilötyövuodet kuntien kesken oikeassa suhteessa.

Hyötypinta-ala (hym²)

Hyötypinta-alalla tarkoitetaan kirjastokäytössä olevia tiloja sisäseinien rajoittaman osan mukaisesti. Hyötypinta-alaan ei lasketa teknisiä tiloja (esim. lämpökeskus, ilmanvaihtokonehuoneet ja sähkötekniset tilat), hissejä, tuulikaappeja, portaita, porrashuoneita, käytäviä, kirjastoauton autotallia eikä sellaisia aula- ja eteistötiloja, joissa ei ole kirjastotoimintaa. Kirjastokäytössä olevien tilojen hyötypinta-alat lasketaan yhteen.

Kielisuhde

Kielisuhteessa on käytetty Tilastokeskuksen käyttämää 4-jakoa:

- yksikieliset suomenkieliset kunnat
- yksikieliset ruotsinkieliset kunnat
- kaksikieliset kunnat enemmistön kieli suomi
- kaksikieliset kunnat enemmistön kieli ruotsi

Kimppa

Kirjastokimppat ovat vapaaehtoisuuteen perustuvia yhteistyöverkostoja, joissa itsenäiset kunnan- ja kaupunginkirjastot tekevät yhteistyötä esimerkiksi kirjastojärjestelmän, kokoelmien ja/tai aineistohankinnan osalta. Yleensä kimpan kirjastoilla on yhteinen kirjastojärjestelmä.

Tilastot ovat haettavissa kimppakohtaisesti vuodesta 2021 alkaen.

Kirjastoaineistokulut, euroa

Vuosien 1999-2001 kirjastoaineistokulut sisältävät arvonlisäveron. Vuodesta 2002 alkaen kirjastoaineistokulut eivät sisällä arvonlisäveroa.

Kirjastoaineistokuluihin sisällytetään kaikki yleisen kunnallisen kirjaston kokoelmiin ostettu ja asiakkaiden ja/tai henkilökunnan käyttöön tarkoitettu aineisto kuten kirjat, sanoma- ja aikakauslehdet, kuva- ja äänitallenteet, nuotit ja partituurit, kartat ja mikromuotoinen aineisto.

Tekijänoikeusmaksut, digitaalisen ja verkkoaineiston hankinta- ja lisenssimaksut ja/tai tietokantojen sekä sisältötuotteiden käyttöoikeusmaksut tai kertakaikkiset korvaukset sisällytetään mukaan kirjastoaineistokuluihin.

Kirjastoammatilliset henkilötyövuodet

2016 saakka kirjastoammatillisiin henkilötyövuosiin on laskettu mukaan mukaan henkilötyövuodet sen henkilöstön osalta, jolla on vanhan kirjastoasetuksen 4 §:n, (muutettu 1157/2009) 1 momentin 1-4 kohtien mukainen kelpoisuus. Tähän osuuteen lasketaan kuuluviksi myös ne, jotka ovat ennen 1.1.2010 olleet kelpoisia kirjastoammatillisen henkilökunnan tehtäviin.

Vuonna 2017 voimaan tullut Laki yleisistä kirjastoista (1492/2016) ei enää määrittele työntekijöiden ammatillista kelpoisuutta. Valtakunnallisen kirjastotilastoon tilastoidaan kuitenkin edelleen kirjastoammatilliset henkilötyövuodet, jotta lain vaikutuksia voidaan seurata.

Kirjastoammatilliset korkeakoulutetut henkilötyövuodet

2016 saakka kirjastoammatillisen korkeakoulutetun henkilöstön määrä (htv) -kohtaan on tilastoitu kirjaston palkkaama henkilöstö, jolla on kirjastoasetuksen 4 §:n, (muutettu 1157/2009) 1 momentin 1 ja 2 kohtien (yliopisto tai amk) mukainen kelpoisuus. Tähän osuuteen lasketaan kuuluviksi myös ne, jotka ovat ennen 1.1.2010 olleet kelpoisia kirjastoammatillisen korkeakoulutetun henkilökunnan tehtäviin.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130406>.

2017 alkaen kirjastoammatilliset korkeakoulutetut henkilötyövuodet tilastoidaan seuraavin perustein:

- 1) yliopistossa suoritettu korkeakoulututkinto, johon sisältyvät tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 60 opintopisteen laajuiset korkeakoulutasoiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot;
- 2) ammattikorkeakoulussa suoritettu korkeakoulututkinto, johon sisältyvät tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 60 opintopisteen laajuiset korkeakoulutasoiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot;

Kirjastoautot ja pysäkit

Useamman kunnan yhteisen kirjastoauton merkitsee vain omistaja- tai sijoituskunta. Pysäkkien määrä ilmoitetaan sijaintikunnittain.

Kirjastot yhteensä

Pääkirjastot + sivukirjastot + laitoskirjastot.

Kirjat

Kirjoiksi lasketaan kirjat, käsikirjoitukset, sidotut kartat ja sidotut lehtivuosisikerrat.

Kirja-aineistot

Kirjat + nuotit ja partituurit.

Kirjojen hankintakulut, euroa

Vuosien 1999-2001 kirjojen hankintakulut sisältävät arvonlisäveron. Vuodesta 2002 alkaen kirjojen hankintakulut eivät sisällä arvonlisäveroa.

Kirjojen hankintakuluihin sisällytetään ainoastaan kirjojen ostohinnat. Kirjojen ostoon ei sisällytetä muovitus-, sidonta-, pakkaus-, kuljetus-, provisio ym. vastaavia menoja. Tässä kohden kirjan määrittely on suppeampi kuin aineistokohdassa. Tämän kohdan perusteella määräytyy kirjailijoille ja kääntäjille maksettavien kirjastoapurahojen

kokonaissumma (L 1080/83). Kirjojen hankintakuluihin ei sisällytetä e-kirjojen hankintakuluja.

Kokoelmat yhteensä

Kirjastoaineistoksi katsotaan kirjaston kokoelmiin liitetty ja asiakkaiden ja/tai henkilökunnan käyttöön tarkoitettu aineisto. Aineisto tilastoidaan fyysisinä yksiköinä. Esim. kielikurssi- tai äänikirja-paketti, useamman cd-levyn kotelo tai diakuvakotelo lasketaan yhdeksi aineistoyksiköksi. Lehtien yksittäisiä irtonumeroita ei tilastoida kokoelma-, kirja-, hankinta- eikä poistotietoihin. E-kirjojen kokoelma tilastoidaan erikseen.

Kokonaislainaus

Paikallislainat + saadut kaukolainat. Huom. Saatuja kaukolainoja ei enää tilastoida valtakunnallisiin kirjastotilastoihin 2022 alkaen.

Annetut kaukolainat muihin kirjastoihin tilastoituvat vastaanottavalle kirjastolle, koska se lainaa aineiston asiakkaalle. E-aineiston käyttökerrat tilastoidaan erikseen.

Kunnat

Tietokannassa ovat mukana kaikki Manner-Suomen kunnat.

Kuvatallenteet

Kuvatallenteet = DVD-levyt + Blu-ray-levyt + videot.

Käyttäjäkoulutus

Ennalta valmisteltujen asiakkaille pidettyjen koulutustilaisuuksien ja osallistujien määrä. Käyttäjäkoulutukseen ei lasketa mukaan kirjaston oman henkilökunnan koulutusta.

Lainajat

Lainajiksi lasketaan tilastointivuonna lainausoikeuttaan käyttäneet.

Lainan hinta

Lainan toimintakulut tilastointivuonna / kokonaislainaus

Lainauskierto

Lainauskierto = lainaus per kokoelmat – huom! paikallislainat per kokoelmat yhteensä.

Laitoskirjastot

Laitoskirjasto on kirjasto, joka toimii sairaalassa tai hoitolaitoksessa.

Lehdet yhteensä (vsk=vuosikerrat)

Sanoma- ja aikakauslehtiin lasketaan tilastointivuonna tilatut/saapuneet ja lahjaksi saadut sekä kokoelmiin liitetyt vuosikerrat. Sidotut lehtivuosisikerrat tilastoidaan kirjoiksi. Lehtien yksittäisiä irtonumeroita ei tilastoida. E-lehtien osalta tilastoidaan vain käyttökerrat.

Lähetetyt kaukolainat

Lähetetyt kaukolainat ovat muille kirjastoille (eri hallinnon alaisille) annetut lainat tai niiden sijasta annetut kopiot. Jos kirjastolla on sopimus muiden kuntien kanssa kirjastojen kokoelmien yhteiskäytöstä, niin silloin seutulainat lasketaan paikallislainoiksi. Jos sopimusta ei ole, hallintokuntien rajat ylittävät seutulainat lasketaan mukaan kaukolainoihin. Lähetetyt kaukolainat ilmoitetaan vain tässä eikä niitä sisällytetä paikallislainoihin ja/tai kirjojen kieli- ja osastojakoihin.

2022 alkaen lähetetyt kaukolainat tilastoidaan vain alueellista kehittämistehtävää, valtakunnallista kehittämistehtävää ja kokoelmiin liittyvää erityistehtävää hoitavien kirjastojen tietoihin.

Läänit

Lakkautettu 31.12.2009.

Maakunnat

Tietokannassa ovat mukana kaikki Manner-Suomen maakunnat.

Muita palvelupaikkoja

Muita palvelupaikkoja ovat siirtokokoelmat ym. vastaavat, joiden toiminnasta ja hallinnosta vastaa kunnan kirjasto. Muiden palvelupaikkojen aukiolotunteja ei tilastoida.

Muu aineisto

Muu aineisto sisältää esim. karttalehdet, diasarjat/-kuvat, pelit, mikrokortit ja -rullat ym.

Muut henkilötyövuodet

Muilla kuin kirjaston varoilla palkattu henkilökunta esim. työllisyysvaroin palkatut, siviilipalvelusta suorittavat, harjoittelijat tai koulutuksen esim. oppisopimuskoulutuksen työssäolojaksoa suorittavat. Myös projekteissa työskentelevät lasketaan tähän mukaan.

Muut kulut, euroa

Muut kulut saadaan, kun henkilöstökulut, tilakulut ja kirjastoaineistokulut vähennetään kokonaistoimintakuluista.

Paikallislainat yhteensä

Paikallislainoiksi lasketaan suoraan asiakkaille omista kokoelmista annetut lainat ja niiden uusinnat. Paikallislainoihin eivät sisälly kaukolainat.

Poistot yhteensä (kpl)

Poistoihin lasketaan sekä aktiivipoistot että kadonneina poistetut. Poistot tilastoidaan fyysisinä yksiköinä – esim. kielikurssi- tai äänikirjapaketti, useamman cd-levyn kotelo tai diakuvakotelo lasketaan yhdeksi aineistoyksiköksi.

2022 alkaen kirjastot eivät enää itse laske ja ilmoita poistojen määrää, vaan poistot lasketaan kaavalla: Poistot (kpl) = Edellisvuoden kokoelmat (kpl) - (tilastovuoden kokoelmat kpl – tilastovuoden hankinnat kpl)

Saadut kaukolainat

Saadut kaukolainat ovat muilta kirjastoilta (eri hallinnon alaisilta) saadut lainat tai niiden sijasta saadut kopiot. Saatuja kaukolainoja ei enää tilastoida valtakunnallisiin kirjastotilastoihin 2022 alkaen.

Seutukirjasto

Seutukirjasto on useamman kunnan ja kunnankirjaston muodostama yhteinen kirjastolaitos, jolla on yhteinen hallinto. Yleensä yhdelle kunnalle on sopimuksin annettu muiden seutukirjastoon kuuluvien kuntien kirjastopalvelut järjestettäväksi.

Seutukunnat

Tietokannassa ovat mukana kaikki Manner-Suomen seutukunnat.

Suuralueet

Tietokannassa ovat mukana kaikki Manner-Suomen suuralueet:

- Etelä-Suomi
- Länsi-Suomi
- Itä-Suomi
- Pohjois-Suomi

Suuraluejako muuttui olennaisesti vuoden 2003 alusta lukien, joten vuoden 2003 tiedot eivät ole enää vertailukelpoisia vuosien 1999-2002 tietojen kanssa. Vuosina 1999-2002 suuralueet olivat Uusimaa, Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Väli-Suomi ja Pohjois-Suomi.

Taloudellisuus

Taloudellisuus = henkilöstökulut + aineistokulut jaettuna fyysiset kirjastokäynnit + kokonaislainaus – huom! Taloudellisuus on sitä parempi, mitä pienempi arvo sillä on.

Tapahtumat

Kirjaston järjestämien tapahtumien ja näyttelyiden määrä tilastointivuonna. Kirjaston järjestämiin tapahtumiin ja näyttelyihin lasketaan mukaan myös yhdessä jonkun ulkopuolisen tahon kanssa järjestetyt tapahtumat ja näyttelyt. Tapahtuman tai näyttelyn ei tarvitse sijoittua kirjaston tilaan. Jos kirjasto ei ole osallistunut kirjaston tiloihin sijoittuvan tapahtuman tai näyttelyn järjestämiseen, sitä ei lasketa mukaan.

Tapahtumiin luetaan tyypillisesti kirjallisuus-, kulttuuri- tai sivistystarkoituksessa järjestetyt tapahtumat, kuten kirjailijaillat, lukupiirit, konsertit ja musiikkitapahtumat, luennot ja keskustelutilaisuudet, poistomyyntitapahtumat, lastentapahtumat, satutunnit, työpajat, elokuvaesitykset, nukketheateriesitykset. Virtuaaliset tapahtumat luetaan mukaan. Tapahtumat on 2022 alkaen jaettu myös kohderyhmän ikäluokan mukaan (alle 18-vuotta ja 18 vuotta täyttäneet).

Tilakustannukset

Tilakuluihin sisällytetään kaikki kirjaston käytössä olevien tilojen vuokra-, kunnossapito- ja huoltokulut (myös kirjaston oman kiinteistö- ja siivoushenkilökunnan palkat ja palkkiot, lämmitys, valaistus, vesi- ja jätevesimaksut) (ISO 2789:2006(E);6.5.1.5). Muut mahdolliset tilakulut (esim. kunnan hallinnon vyörytetyt tilakustannukset) ovat muissa kuluissa.

Tilastollinen kuntaryhmitys

Tilastollisia kuntaryhmityksiä on kolme:

- kaupunkimaiset kunnat
- maaseutumaiset kunnat
- taajaan asutut kunnat

Toimintakulut tilastointivuonna, euroa

Vuosien 1999-2001 toimintakulut sisältävät arvonlisäveron. Vuodesta 2002 alkaen toimintakulut eivät sisällä arvonlisäveroa.

Kirjaston kokonaistoimintakulut ilmoitetaan bruttokuluina tilastointivuonna hyväksytyjen talousarviopäätösten mukaisesti (henkilöstökulut, palvelujen ostot, aineet, tarvikkeet ja tavarat, vuokratulot sekä muut kulut). Mikäli vastausajankohtana on käytettävissä tilinpäätöstiedot tai hyväksyttyä talousarviota tarkemmat tiedot, käytetään näitä tietoja.

Toimintatuottoja, valtionosuuksia ja -avustuksia ei vähennetä toimintakuluista. Toimintakuluista vähennetään myyntituotot muilta kunnilta tai hallintokunnilta silloin, kun kunta myy kirjastopalveluja toiselle kunnalle tai hallintokunnalle, esim. kirjastoauto toiminta tai oppilaitoskirjastopalvelut. Vastaavasti edellä mainitun palvelun ostokulut tulee olla palveluja ostavan yleisen kirjaston talousarviossa. Jos kirjaston toimintakuluja on budjetoitu muualle kuin kirjaston tileille, nämä kulut tulee sisällyttää kokonaiskuluihin.

Toimintakulut kuluvan vuoden talousarviossa, euroa

Toimintakulut kuluvana vuonna ilmoitetaan hyväksytyt talousarvion mukaisina samoin perustein kuin edellä.

Toisen asteen kirjastoammatilliset

Kirjastoammatilliset 2. asteen henkilötyövuodet tilastoidaan seuraavin perustein:

- 1) ammatillinen perustutkinto, johon sisältyvät tai jonka lisäksi on suoritettu vähintään 35 opintoviikon laajuiset kirjasto- ja informaatioalan opinnot;
- 2) tieto- ja kirjastopalvelujen ammattitutkinto.

Verkkokäynnit

Verkkokäynti on asiakkaan suorittama virtuaalikäynti kirjaston ulkopuolelta kirjaston websivustoon ja aineistotietokantaan, jonka aikana voi tapahtua useita eri toimintoja kuten fyysisen käynnin yhteydessä. Yhden käynnin aikana tapahtuvia yksittäisiä sivupyynnöitä ei lasketa verkkokäynneiksi. Käynneiksi ei lasketa kirjaston tiloissa asiakkaiden käytössä olevilta työasemilta tai kirjaston henkilökunnan työasemilta tehtyjä käyntejä.

Huom! Traficommin uuden 13.9.2021 evästeohjeistuksen käyttöönoton myötä verkkosivujen kävijätilastoihin tallentuu jatkossa useita kymmeniä prosentteja vähemmän kävijöitä, eivätkä tilastot ennen ja jälkeen uudenlaisen evästehyväksynnän käyttöönoton eivät ole vertailukelpoisia. Finnassa uudet evästeohjeistukset otettiin käyttöön 1.11.2022.